

3.6 Weerstandsvermogen en Risicobeheersing

Het weerstandsvermogen is te definiëren als 'het vermogen van de gemeente om niet-structurele risico's op te kunnen vangen om haar taken te kunnen voortzetten'. Door een goed systeem van risicomanagement kunnen bestuurders en managers voor risico's, die het behalen van de doelstellingen bedreigen, passende beheersmaatregelen nemen.

Uit deze paragraaf blijkt dat het weerstandsvermogen voldoende is. Daarnaast verhouden de wettelijk voorgeschreven indicatoren zich tot de normen die de VNG hiervoor heeft ontwikkeld.

Interne regelgeving en beleidsafspraken:

- Verordeningen
Financiële verordening
Controleverordening
- Beleidsnota's
Nota Reserves en voorzieningen
Treasurystatuut
Nota risicomanagement
Herziening nota grondbeleid
Collegeprogramma

Conform het Besluit begroting en verantwoording (BBV) provincies en gemeenten is de naam van deze paragraaf gewijzigd naar 'weerstandsvermogen en risicobeheersing'.

Risicomanagement

Risicomanagement is het beheersen van risico's en het nemen van beslissingen die gericht zijn op het voorkomen of minimaliseren van nadelige effecten.

Risicomanagement heeft een prominente plek binnen de planning-en-controlcyclus (p&c cyclus). Het is een continu proces. Bij alle p&c producten wordt hierover gerapporteerd. Risicomanagement is een manier van denken. Het dient als hulpmiddel bij het nemen van besluiten door zowel Raad als college. Op 24 februari 2014 is de 'Nota Risicomanagement Midden-Delfland' vastgesteld door de Raad. Met deze nota en nog belangrijker een actueel risicoregister wordt het mogelijk een betrouwbaar oordeel over het benodigde weerstandsvermogen te geven. Dat leidt er uiteindelijk toe dat risico's zo weinig mogelijk effect hebben op de uitvoering van het lopende beleid en in stand houden van bestaande voorzieningen voor de lokale samenleving. De continuïteit van de bedrijfsvoering en de uitvoering van beleid wordt hiermee beter gewaarborgd.

In het risicoregister gaat het niet alleen om risico's met financiële gevolgen, maar ook om het inzicht in de niet financiële gevolgen (bijvoorbeeld op politiek-, imago-, milieu-, juridisch- of veiligheidsvlak).

Een actueel risicoregister biedt de volgende voordelen:

- Een scherper beeld van het meest waarschijnlijke scenario voor de afwikkeling van risico's
- Verhoogd risicobewustzijn binnen alle lagen van de organisatie (verankering)
- Effectievere en efficiëntere bedrijfsvoering (prioriteit leggen bij de belangrijkste onderwerpen)
- Beter koppeling tussen beleid en bedrijfsvoering.

Het risicoregister wordt niet als bijlage gepubliceerd bij de programmabegroting en -rekening. Dit in verband met de vertrouwelijkheid van sommige risico's. De belangrijke openbare risico's worden in deze paragraaf benoemd. Indien zich buiten de P&C cyclusmomenten om, ontwikkelingen voordoen (denk bijvoorbeeld aan risico's betreffende de grondexploitatie) dan geldt uiteraard een actieve informatieplicht.

Belangrijke grote risico's

- Grondexploitatie

Door de grote omvang van de grondexploitatie vormt dit een risico voor de gemeente. Jaarlijks worden de grondexploitaties en de bijbehorende risicoanalyse geactualiseerd. De resultaten van de grondexploitatie brengen wij ten gunste of ten laste van de reserve grondexploitaties. De laatste actualisatie geeft aan dat het resultaat van de reserve grondexploitaties op termijn een batig saldo laat zien.

- Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in 18 verbonden partijen. Veelal is dat een deelname of samenwerking met meerdere gemeenten. De afgelopen jaren is enkele malen gebleken dat hier behoorlijke financiële gevolgen uit voort kunnen vloeien (bijvoorbeeld GGD en Avalex). Stringente bewaking is noodzakelijk om problemen in de toekomst te voorkomen.

- Sociale Domein

Per 1 januari 2015 zijn de Participatiewet, de nieuwe Wmo 2015 en de nieuwe taken uit de Jeugdwet succesvol ingevoerd. Het uitgangspunt blijft dat de invoering budgettair neutraal voor de begroting verloopt. Het betreft voornamelijk nieuwe taken. Dit is een risico.

Risico's waardoor de dienstverlening en kwaliteit van de zorg in gevaar komen:

- Toename noodzakelijke zorg en onvoldoende deskundig personeel
- Veranderende wetgeving en jurisprudentie waardoor nieuw gemeentelijk beleid niet snel (genoeg) kan worden doorgevoerd.
- Door verschil van inzicht over de gewenste kwaliteit van de dienstverlening tussen gemeente en contractpartners bestaat de kans dat de dienstverlening niet de gewenste kwaliteit heeft waardoor ambities niet haalbaar zijn.
- Bij een moeizame samenwerking bestaat de kans dat inkoopvoordelen achterwege blijven, contractpartijen niet efficiënt werken en de kosten hiervoor doorberekenen aan de gemeente.

- Garantstellingen

Midden-Delfland staat borg voor leningen van derden (voornamelijk ten behoeve van woningbouw). Hoewel hiervoor het Waarborgfonds Eigen Woningen in eerste aanleg wordt aangesproken is er ook voor de gemeente een risico.

Daarnaast heeft deze gemeente garanties aan verenigingen en instellingen verstrekt, zodat zij financiering aan hebben kunnen trekken. Goede monitoring en terughoudendheid bij toekomstige aanvragen is noodzakelijk om het risico voor de gemeente te beperken.

- Renteontwikkelingen

Binnen onze begroting wordt het zogenaamde renteomslagpercentage gehanteerd voor de berekening van de (bespaarde) rente over de reserves/voorzieningen en de rentetoe rekening over de boekwaarde van de vaste activa. Het renteomslagpercentage is een gemiddelde van de betaalde en ontvangen rente. Als gevolg van diverse ontwikkelingen zoals het verplicht schatkistbankieren, de lage marktrente, BBV voorschriften is het omslagpercentage 0%.

- Aantrekken geldleningen

Aangekochte gronden bedrijvenschap Harnaspolder worden in erfpacht uitgegeven (zie raadsbesluiten 2015-23980 en 2016-32705). Voor de financiering van aankoop grond en de betaling van de overeengekomen afkoopsommen voor renteversillen worden leningen aangetrokken. Het tot medio 2017 zeer beperkt aantal leningen en het totale vreemde vermogen neemt hierdoor aanzienlijk toe. Bij het opmaken van de begroting 2018 zijn de overeenkomsten nog niet getekend, leningen niet aangetrokken en dus nog niet verwerkt in de staat van vaste leningen. Het te betalen rentepercentage voor langlopende leningen zal gemiddeld tussen 0,5 en 1,5% liggen. Gezien de afspraken is het financieel risico beperkt.

- Uitgezette geldleningen

In 1988 heeft de voormalige gemeente Schipluiden een bedrag van 7,7 mln. uitgeleend aan de ABN-AMRO. De lening is later overgegaan naar de Royal Bank of Scotland (RBS). De RBS is geen sterke bank en grotendeels in handen van de Britse overheid. De rating van de RBS zit rond de BBB. De lening is voor 50 jaar fixe en heeft een rente van 8,15% (€ 629.000 exploitatie inkomsten per jaar). Doordat de RBS grotendeels in handen is van de Britse overheid is het risico van omvallen beperkt. De resultaten van de RBS zijn in 2017 verbeterd.

Naast deze risico's zijn er nog vele andere onzekerheden waarmee alle gemeenten te maken hebben. In dit verband noemen wij calamiteiten (vrijkomen gevaarlijke stoffen of saneringen), dubieuze debiteuren, fraude, leegstand van gebouwen, overige schadeclaims en ook aanslagen. Indien de kosten die hiermee gemoeid zijn niet op derden verhaald kunnen worden of niet volledig worden gedekt door verzekeringen of voorzieningen moeten zij binnen de algemene middelen opgevangen worden.

Schades die voortvloeien uit de dagelijkse activiteiten hebben andere oorzaken en uitingsvormen dan calamiteiten. Ze komen meestal frequenter voor en het schadebedrag per keer is kleiner. Deze structurele schades worden door de gemeente zelf beheerst door te investeren in de bedrijfsvoering. Dit kunnen preventieve maatregelen in de werkprocessen zijn, maar ook informatie en trainingen aan het personeel en bestuur om hun risicobewustwording te verhogen.

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen bestaat uit de middelen waarover de gemeente beschikt/kan beschikken om niet begrote kosten te dekken en ook de risico's waarvoor geen voorzieningen zijn getroffen of verzekeringen zijn afgesloten. Het weerstandsvermogen is van belang voor het bepalen van de gezondheid van de gemeentelijke financiën. Voor structurele risico's wordt normaliter een voorziening gevormd.

Weerstandscapaciteit

Weerstandscapaciteit is de mate waarin de gemeente op dit moment financieel in staat is risico's af te dekken. Hieronder wordt ingegaan op enerzijds de benodigde weerstandscapaciteit ter afdekking van de hierboven beschreven risico's en anderzijds de werkelijk bij de gemeente aanwezige weerstandscapaciteit.

Doelstelling voor het hebben/aanhouden van weerstandsvermogen is dat er een buffer aanwezig is om financiële tegenvallers op te vangen zodra risico's werkelijkheid worden. Een algemeen aanvaarde normstelling voor de hoogte van het weerstandsvermogen is er niet. Het oordeel over de toereikendheid van de weerstandscapaciteit is afhankelijk van de financiële risico's. Een berekening van het 'ratio weerstandsvermogen' zoals hieronder toegelicht, geeft een goed inzicht.

Ratio Weerstandsvermogen (WV)

Het 'ratio weerstandsvermogen' wordt als volgt berekend:

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit (alg. reserve)}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit (totaal risico's)}}$$

De gemeente streeft ernaar zo min mogelijk risico te lopen en -mits financieel verantwoord- zoveel mogelijk risico's af te dekken. Acceptabel is een ratio weerstandsvermogen tussen de 1,0 en 1,4.

Waardering weerstandsvermogen	Ratio	Aanduiding
Groter dan	2,0	Uitstekend
Tussen	1,4 en 2,0	Ruim voldoende
Tussen	1,0 en 1,4	Voldoende
Tussen	0,8 en 1,0	Matig
Tussen	0,6 en 0,8	Onvoldoende
Lager dan	0,6	Slecht

Beschikbare weerstandscapaciteit

De Algemene reserve heeft zich ontwikkeld tot een bedrag van € 3,2 mln. Dit geeft de gemeente voldoende weerstandscapaciteit om onvoorziene financiële tegenvallers op te vangen.

Risicoregister

Alle risico's zijn tegen het licht gehouden en aangepast/aangevuld in het risicoregister. Op basis van de huidige inzichten en de berekening in het risicoregister blijkt dat een onderbouwde kans bestaat dat een bedrag van € 2,9 mln. noodzakelijk is om aan de zo reëel mogelijk ingeschatte financiële risico's weerstand te bieden.

$$\text{Ratio WV} = \frac{\text{Beschikbaar weerstandscap.} = \text{€ 3,2 mln.}}{\text{Totaal aan risico's} = \text{€ 2,9 mln.}} = 1,1 \quad \begin{matrix} 2018 \\ 2019 \\ 2020 \\ 2021 \end{matrix} \quad \begin{matrix} 1,1 \\ 1,0 \\ 1,0 \\ 0,9 \end{matrix}$$

Het streven van de gemeente naar een ratio weerstandsvermogen tussen de 1,0 en 1,4 wordt in 2018 gehaald maar in de loop van 2020 niet meer.

Overigens beschikt de gemeente over nog twee reserves die naast de algemene reserve als weerstandsvermogen ingezet kunnen worden, waardoor het ratio stijgt tot >2,0. Hiermee is de aanduiding 'uitstekend'.

Financiële kengetallen begroting

Om de onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten te verbeteren worden in de begroting en in de jaarstukken nog een aantal financiële kengetallen opgenomen.

Netto schuldquote

De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Daarnaast zegt het kengetal ook wat over de flexibiliteit van de begroting. Het feit dat hier sprake is van een negatieve netto schuldquote geeft aan dat de gemeente geen schuld heeft.

Een netto schuldquote van een gemeente tussen de 0% en 90% wordt als 'voldoende' aangemerkt. Als de netto schuldquote tussen 100% en 130% ligt, is de kwalificatie 'hoog'. Ligt deze boven de 130%, dan bevindt de gemeente zich in de gevarezone en dient het gemeentebestuur er werk van te maken om de schuld te verlagen.

	Omschrijving	Rekening			Begroot		
		2016	2017	2018	2019	2020	2021
a	Vaste schulden	€ 1.172.189	€ 1.002.823	€ 1.833.457	€ 1.672.104	€ 535.970	€ 4.407.718
b	Netto vlottende schulden	€ 6.090.539	€ 10.122.674	€ 9.920.507	€ 11.480.843	€ 9.894.717	€ 10.263.716
c	Overlopende passiva	€ 18.576.402	€ 18.323.378	€ 18.323.378	€ 18.323.378	€ 18.323.378	€ 18.323.378
d1	Financiële activa (gecorr. verstrekte leningen)	€ 9.173.406	€ 9.173.406	€ 9.173.406	€ 9.173.406	€ 9.173.406	€ 9.173.406
d2	Financiële activa (incl. verstrekte leningen)	€ 10.860.177	€ 10.770.866	€ 10.752.260	€ 10.737.654	€ 10.723.048	€ 10.674.510
e	Uitzettingen <1 jaar	€ 15.217.140	€ 3.971.165	€ 3.970.985	€ 3.970.985	€ 3.970.985	€ 3.970.985
f	Liquide middelen	€ 107.266	€ 223.848	€ 223.848	€ 223.848	€ 223.848	€ 223.848
g	Overlopende activa	€ 3.013.628	€ 3.279.362	€ 3.279.362	€ 3.279.362	€ 3.279.362	€ 3.279.362
h	Totale baten (excl. mutaties reserve)	€ 41.102.276	€ 45.507.738	€ 40.485.913	€ 39.123.331	€ 37.627.189	€ 37.277.091
Netto Schuldquote = $\frac{[(A+B+C) - (D 1/H)]}{H}$		-4,07%	28,13%	33,17%	37,90%	32,17%	43,85%
Netto Schuldquote (gecorrigeerd) = $\frac{[(A+B+C) - (D 2/H)]}{H}$		-8,17%	24,62%	29,27%	33,90%	28,06%	39,83%

Analyse en conclusie

De netto schuldquote is zeer laag i.v.m. de beperkte hoeveelheid aangetrokken geldleningen. Dit is een gevolg van een goede liquiditeitspositie. Dit kengetal bevindt zich ruim binnen de streefwaarden van de VNG.

De verwachting is dat in de toekomst geldleningen aangetrokken gaan worden voor het verkrijgen van gronden die in erfpacht uitgegeven gaan worden. Gezien de lage markttrente zal de erfpachtcanon die kosten dekken.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen.

		rekening			begroot		
	Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020	2021
A	Raming van het totale eigen vermogen	€ 69.357.220	€ 63.701.130	€ 61.468.228	€ 59.975.201	€ 58.671.343	€ 57.631.770
B	Raming van het totaal van de passiva	€ 105.721.307	€ 109.656.733	€ 108.113.452	€ 108.081.030	€ 104.053.256	€ 104.716.785
	Solvabiliteitsratio = A/B	65,60%	58,09%	56,86%	55,49%	56,39%	55,04%

Dit ratio geeft de mate aan waarmee gemeentelijke bezittingen zijn betaald met eigen middelen in plaats van geleend geld. Anders gezegd: Het aandeel van het eigen vermogen ten opzichte van het totaal vermogen. Hoe hoger de verhouding eigen vermogen ten opzichte van het totale vermogen, hoe beter de financiële positie van de gemeente. Hoe hoger de ratio hoe groter het deel van de investeringen dat gefinancierd is met eigen geld. Een solvabiliteitsratio lager dan 30% wordt als onvoldoende beoordeeld. Een ratio tussen de 30 en 50% wordt als matig beoordeeld en een ratio boven de 50% als voldoende.

Analyse en conclusie

De ratio solvabiliteit Midden-Delfland is voldoende volgens de streefwaarden van de VNG. De solvabiliteitsratio laat een redelijk 'stabiele' trend zien. In vergelijking met de programmabegroting 2017 is de solvabiliteit iets afgenomen.

Geconcludeerd kan worden dat het eigen vermogen minimaal is afgenomen. Het realiseren van het collegewerkprogramma 2014 – 2018 is hiervan de oorzaak. De solvabiliteit van de gemeente is overigens nog steeds ruim voldoende.

Kengetal grondexploitatie

De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact heeft op de financiële positie. De boekwaarde van de voorraden grond is van belang, omdat deze moet worden terugverdiend bij verkoop. De accountant beoordeelt jaarlijks of de gronden tegen een actuele waarde op de balans zijn opgenomen.

		rekening	begroot				
	Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020	2021
A	Raming van het totaal van de activa van de niet in exploitatie genomen bouwgronden	€ 8.000.000,00	-	-	-	-	-
B	Raming van het totaal van de activa van de bouwgronden in exploitatie	€19.050.078,00	€21.300.458,00	€16.948.542,00	€ 6.300.000,00	€ 3.800.000,00	€ 3.900.000,00
C	Raming van het totaal van de baten exclusief de mutaties van reserves.	€ 41.102.276,00	€ 45.507.738,00	€ 40.485.913,00	€39.123.331,00	€37.627.189,00	€37.277.091,00
	Grondexploitatie = (A+B) / C	65,81%	46,81%	41,86%	16,10%	10,10%	10,46%

Analyse en conclusie

De omvang van de grondexploitaties zijn gezien de grootte van onze gemeente als groot aan te merken. De ratio grondexploitaties laat zien dat de impact afneemt. Er is geen bouwgrond "niet in exploitatie" en de bouwgronden "wel in exploitatie" nemen af. Hierdoor neemt ook de risico's af. In de paragraaf grondbeleid is uitvoerig toelichting gegeven op de ontwikkelingen.

Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting wordt onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele lasten. Een begroting waarvan de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten is meer flexibel dan een begroting waarbij structurele baten en lasten in evenwicht zijn.

Een positieve uitkomst betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. Over het algemeen geldt als richtlijn: hoe veel te hoger het kengetal structurele exploitatieruimte, hoe veel te gunstiger dit is voor de gemeente.

		rekening	begroot				
	Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020	2021
A	Totaal structurele lasten exclusief mutaties reserves	€ 44.488.170	€ 49.438.979	€ 42.221.712	€ 40.422.460	€ 38.829.455	€ 38.263.452
B	Totaal structurele baten exclusief mutaties reserves	€ 41.102.276	€ 45.497.738	€ 40.664.401	€ 39.302.015	€ 37.792.532	€ 37.483.529
C	Totaal structurele stortingen in reserves	€ 1.899.741	€ 354.233	€ 45.649	€ 35.918	€ 36.078	€ 36.239
D	Totaal structurele onttrekkingen uit reserves	€ 6.305.484	€ 5.052.517	€ 1.626.388	€ 1.303.196	€ 1.101.220	€ 1.078.131
E	Totaal baten exclusief mutaties reserves	€ 41.102.276	€ 45.507.738	€ 40.485.913	€ 39.123.331	€ 37.627.189	€ 37.277.091
	Structurele Exploitatieruimte = ((B-A) + (D-C)) / E	2,48%	1,66%	0,06%	0,38%	0,07%	0,70%

Analyse en conclusie

De ratio structurele exploitatieruimte Midden-Delfland geeft aan dat we structureel sluitend zijn.

Belastingcapaciteit: Woonlasten meerpersoonshuishouden

De belastingcapaciteit geeft inzicht hoe de belastingdruk zich verhoudt ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Het geeft weer wat de ruimte is om belastingen te verhogen ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Het is de bevoegdheid van de gemeenteraad om de tarieven van de belastingen vast te stellen.

		rekening	begroot				
	Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020	2021
A	OZB lasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	€ 301	€ 304	€ 319	€ 326	€ 332	€ 339
B	Rioolheffing voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	€ 274	€ 227	€ 227	€ 227	€ 227	€ 227
C	Afvalstoffenheffing voor gezin	€ 318	€ 318	€ 318	€ 318	€ 318	€ 318
D	Eventuele Heffingskorting voor gezin	-	-	-	-	-	-
E	Totale Woonlasten = A+B+C-D	€ 893	€ 849	€ 864	€ 871	€ 877	€ 884
F	Woonlasten landelijk gemiddelde voor gezin in het voorafgaande begrotingsjaar	€ 716	€ 723	€ 734	€ 745	€ 756	€ 767
	Belastingcapaciteit = E/F	124,72%	117,43%	117,71%	116,91%	116,01%	115,25%

Analyse en conclusie

De totale woonlasten van de gemeente liggen boven het landelijke gemiddelde.

Het streven van het college is de woonlasten laag te houden. Door een hoge gemiddelde WOZ waarde van de woningen, hoger dan gemiddeld kosten voor de afvalinzameling en de riolering door een groot gemeentelijk oppervlakte zijn de woonlasten hoger maar bewegen voorzichtig in de richting van het landelijke gemiddelde.